

503 Glenhof Gardens
North Avenue, Riviera,
Johannesburg, South Africa.

PEDAGOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 15038-3

18. juulil 1973.

Armsad Helmi ja Hermann Rajamaa!

Jõudsime oma pikalt teekonnalt koju tagasi ja hakkame teel kogutud muljete udust nägema üksikuid tippe ja mäeharju; üheks selliseks meie matka kõrgpunktiks oli see õhtupoolik, mil meil oli võimalus olla teie külaliseks. Seletan ka kohe, mis ja miks meil oli teie juures mõnus ja hea.

Peaaegu ilma erandita oli kodudesse, kuhu meid sõbralikult kutsuti, kokku tulnud kõrvalised inimesed. Teinekord sõbrad ja tuttavad, teinekord jälle päris võõrad või tuttavate tuttavad, et nähtavasti tasa teha või ette teha külastuskord. Mõnel pool tekkis ka tunne nagu olnuks soov meid ette näidata kui haruldasi võõramaa olevusi. Meie endi soov ja mõte aga oli matkateedele asumisel vanade sõprade nägemine ning vanade endist~~z~~ paikade uuesti nägemine, ühe sõnaga - kadunud aegade (ja õnne) otsimine ja tagaajamine. A la recherche des temps perdues - peenemas keeles. Selle soovitud olukorra ja õhkkonna leidsime teie kahe külalislahkes loomulikkuses ja intiimsuses. Täname selle eest südamlikult!

Muidugi huvitasid meid ka Stokholmi eestlased ja nende elujärg laiemas kaares, kuigi meie kaared ei saanud^{olla/} teab-mis pikad ja põhjalikud. Aga tehtudki kokkupuudete ulatuses võiksin ütelda, et Stockholm polnud päris see, mis meist maha jäi 25 aastat tagasi. Linn oli muutunud väliselt nii inimeste kui ehituste poolest ja muutunud olid ka meie kallid kaasmaalased. Sellised asjad paistavad silma, kui tuled pika aja tagant. Paigal elades asjaosaline ise neid vaevalt märkaks.

Rootslastest ja teistest päriselanikest pole põhjust kõnelda. Eestlaste kohta aga võiksin tähendada, et neil oli küljes koha-

lik olemus ja elamise laad suuremal määral kui see seda oli meie lahkumise ajal 1948. Riietuses, kodusisustuses ja miks ka mitte mõnemehe või -naise kommetes. Mida noorematega tegemist, seda enam. Arvan, et see on loomulik ega saaks olla palju teisiti. Ka näis eestlaste elu ja olemine enam settinuna. Ka see on arusaadav. Meie lahkumise ajal istusid mitmed veel nii tõsisel kui piltlikus mõttes kohvrite otsas. Aga elu tahab elamist ega saa me ju mitte kogu elupäevad oodata, kuna saaks hakata elama. Päril elu me muidugi ei ole elanud ega küüni võõrais oludes sinna kunagi aga olude kohast elu ometi.

Eesti asjade ajamine (tarvitades sellist labast üldistavat väljendust) käib ju muidugi edasi ning selliseiks näivad olema nagu poolelulukutseliseks kujunenud tuntud tegelased. Ka see, mis nad teevad näib kalduma rutiini, et mitte ütelda paigal tammumisse, sest ajalehtedest loetu põhjal võin saada mulje, et tarkade nõuannete andjaid ja sõnade tegijaid on endiselt palju, aga tegijaid kasinasti. See, millega Sina Herrann eled olnud rakkes, on kandnud küll hoopis enam tegude iseloomu, aga mitmel muul alal tuleb paraku nn. tegevus kvalifitseerida sõelaga vee kandmiseks. Sinna liiki arvaksin ka kõigepealt nn. poliitilise sekeldamise.

Enne kui paberi viimne äär kätte jõuab tahaksin ütelda ka paar sõna Soome kohta, kus viibisime vaid neli päeva ja kuigi meie neli päeva olid tunnivisi ära plaanitud vastuvõtjate poolt, jäi siiski väikseid võimalusi näha Soome elu oma silmaga.

Äkki ja lühidalt sõnades mõjus kogu atmosfäär ängistavalt, sest kõigi avaliku elu nähtuste lahtimõtestamisel ei saanud lahti tundest, et Suure Venna silm jälgib ja näeb, kuigi soomlased püüdsid teha näo nagu oleks kõik korras. Aga salamure lõi vahel siin-seal ometi pealispinnale. Venelasi ja vene keelt tänavail. Meid viidi ka kaugele Tampere taha Purnusse ja Gallen-Kallela koju, kus omased meid vastu võtsid siira sõbralikkusega. Parim maa oli Saksamaa.

Südamlike tervitustega tänulikult

Kaul